

La misèria de la **rehabilitació** dels barris xinos

El barri de Velluters a València, el Raval de Barcelona, i la zona entre Porta de Sant Antoni i sa Calatrava a Palma, han concentrat els barris xinos de les tres capitals. Ara, l'impacte de les obres de rehabilitació dels centres històrics n'accelera la degradació. Aquest document revisa el final d'una trama urbana i humana condemnada a una metamorfosi implacable.

La imatge és del barri de Velluters, a València. Les obres de rehabilitació el fan semblar una zona de guerra. L'escena es repeteix al centre antic de Barcelona i també al de Palma.

Angoixa constructora al cor de València

Ja som en falles i és molt possible que l'alcaldeessa de València, Rita Barberà, i el seu seguici fester de luxe aprofiten aquestes festes per acostar-se al barri de Velluters –situat dins de Ciutat Vella, al centre històric de la ciutat, a pocs passos de l'Ajuntament de València i no lluny de la seu de la Generalitat– i retre tribut i donar color oficial a la València antiga. Així pretenen fer veure que saben que l'antic barri xino forma part de la ciutat, no d'un malson.

Però abans que hi arriben, la policia haurà espantat els toxicòmans residuals que s'arrosseguen cada dia per la zona a la recerca de *camells* nigerians, liberians o valencians per comprar heroïna barata o base de coca. També les putes ionquis locals, o les joves putes africanes que els fan la competència, o les veteranes bagasses antidroga de tota la vida, seran apartades del carrer. Es tancaran en els seus pisos podrits, encara no *tocats* per la ja implacable rehabilitació immobiliària de Velluters que impulsa l'administració. "No volen que treballem en el carrer", diu Maica –prostituta que exerceix a Velluters–, que al·ludeix a les queixes de la Federació d'Associacions de Veïns de València.

Una federació que demana concentrar la prostitució en llocs tancats per eradicar-la dels barris. Se suma així a una peculiar iniciativa empresarial de propietaris de *puticlubs* que, per regularitzar el comerç humà, proposen concentrar-lo en locals nocturns. "Però si tiren avall les nostres cases, i no podem treballar, on trobarem clients, si no és en el carrer?", afegeix Maica. Ella no vol saber res de l'opció puticlub. No vol saber res de deixar Velluters, el barri on viu i on es ven, tot i que la runa ha convertit Velluters en una mena de ferida urbana de guerra. Segons càlculs administratius, fins l'any vinent, com a poc, continua-

ran proliferant aquestes obres que han esbudellat el barri, han expropiat veïns i que han fet que els ionquis i les prostitutes es concentren en uns pocs carrers com animals fugint del foc. Moltes prostitutes, buscant-se la vida, han fugit cap a polígons industrials de pobles

Les conseqüències de la toxicomania esguiten els carrers de Velluters.

propers, perquè la destrucció de cases i la construcció d'edificis incrementa la presència a Velluters de ciutadans aliens al seu microcosmos –supervisors d'obra o policies– que allunyen la clientela. Els ionquis i *camells*, però, no han abandonat el barri xino, tot i que el compatibilitzen amb altres zones de València. D'aquesta manera, la rehabilitació de Velluters degrada altres barris. L'ajuntament no ha pres mesures globals per evitar-ho.

Un migdia qualsevol de dissabte, quan no hi ha la mínima presència policíaca a Velluters, més de 50 ionquis poden caminar en grup pel carrer a la recerca de traficants. Uns i altres no tenen proble-

mes amb les forces de seguretat si no es genera una alarma social extrema. Justament com ha succeït ara.

L'alarma l'ha creada recentment la publicació d'una impactant fotografia en *El País* que mostrava la venda d'estupefaents a l'aire lliure en una altra zona de València (els Poblatos Marítims). Tots els mitjans, per no perdre la cursa, han anat a la recerca d'alguna "cua de la droga" en la ciutat. I n'han trobades unes quantes. Al vell llit del Túria, a l'horta de Campanar, a la rodalia de l'estació d'autobusos, a Velluters...

Més de cent toxicòmans han estat identificats darrerament en tots aquests espais. Alguns *camells* de segona han estat detinguts en una operació de cosmètica administrativa. Els polítics han entrat en el tema proposant solucions efectistes, però no reals. Els veïns de Velluters es debaten entre la cínica resignació, la fúria i la perplexitat. Veïns com Josep Lluís, que treballa de tapisser en una planta baixa i que molts dissabtes al matí arruixa amb una mànega els toxicòmans que envolten el baix.

—Són pobres desgraciats, però si no és així, no se'n van. Què puc fer?

Cap resposta, com tot en aquest entorn, no pot ser agradable.

Els orígens. En una època llunyana, Velluters va ser un nucli de comerciants que treballaven diverses menes de teixit (inclòs el vellut, d'ací el nóm). La majoria de les cases eren modestes, però també hi havia edificis senyorials, herència del segle XVIII. Alguns han estat rehabilitats. D'altres han estat arrasats –sacrificats– pels nous plans morfològics que els polítics han decidit per al barri. La professora d'història de l'art Trini Simó recordava en un article de premsa que, fins a la dècada dels quaranta, Velluters era una zona viva, artesanal, de petits comerços, unida al barri del Car-

A l'esquerra, uns policies parlen amb habitants de Velluters, davant d'una obra. A la dreta, l'interior d'una de les cases desfetes que seran eliminades amb la rehabilitació final del barri. Com a mínim 200 persones poden quedar-se en el carrer, sense sostre alternatiu.

me. Però, a poc a poc, el barri va quedar tancat entre edificis de dues grans vies de circulació com són Guillem de Castro i l'antiga avinguda de l'Oest (avui Baró de Càrcer). Velluters va quedar aïllat del centre modern de la ciutat, i la seua població envellia i s'empobria dia a dia, com els mateixos comerços.

Als anys cinquanta, quan comença la degeneració, es va convertir en un enclavament primordial per a la prostitució urbana de batalla. Prostitució, en principi, que es practicava en les velles cases, que es van anar abaratint molt o s'oferaven de lloguer. El proxenetisme hi va abundar, i, després, la droga. A finals dels anys 70, alguns traficants menors, païos i gitanos, començaren a sobreviure en el barri venent heroïna. Els incipients toxicòmans hi acudiren de tot arreu.

Les velles putes no s'enganxaren al *ca-vall*: foren les joves ionquis les que començaren a prostituir-se al barri per pagar-se la dependència. Als anys 80 i 90, aquest tràfic barat va quedar, essencialment, en mans d'africans (coneguts pels ionquis com "els morenos"). Molts prendrien prostitutes al seu servei, dones que els guarden la droga a casa o fins i tot a la vagina.

L'any 1994, es va produir un punt d'inflexió: Pedro Carrilero, de 55 anys, veí del barri, va morir en un enfrontament amb dos toxicòmans. Abans, un delictes de droga mai no havia afectat tan brutalment els veïns de la zona. Les associacions ciutadanes s'encengueren en ma-

nifestacions, els polítics prometeren incrementar la presència de la policia i també que eliminarien la prostitució lligada a la droga.

En realitat, només en tragueren les prostitutes, que s'allunyaren de Velluters per acostar-se a Baró de Càrcer, i que, per tant, se situaven molt més a la vista dels ulls burgesos. Juan Cotino, actual director de la policia a Madrid, en el temps en què era regidor municipal de Seguretat Ciutadana a València, va fer traslladar físicament aquestes prostitutes des de Baró de Càrcer fins als Poblatos Marítics, una altra zona amb problemes que els polítics han enfonsat per potenciar la rehabilitació salvatge i, per tant, l'especulació: el major exemple, és la projectada ampliació del barri del Cabanyal, que fulminarà la idiosincràsia de la zona en benefici d'inversors aliens.

De seguida que va passar l'ona de tensió derivada de la mort de Carrilero, Velluters va continuar tan desprotegit com sempre. De fet, la comissaria de policia que hi havia al barri ha acabat tancada. I els veïns, des de finals dels 90, han hagut de assistir alhora als drames de la droga i de la prostitució i a una reforma urbanística que els sembla implacable.

Intervenció administrativa. Abans del 1995, quan el govern autonòmic era encara en mans socialistes, el Consell de la Generalitat Valenciana va desestimar un informe que recomanava la creació d'un nou campus universitari en Velluters. Hauria estat una manera d'acostar

la joventut al barri, "però no es va dur a terme perquè la Universitat de València necessitava una construcció major que la que es podia situar a Velluters", indica Rafael Rubio, regidor municipal socialista per a temes relacionats amb urbanisme.

No obstant això, els polítics no abandonarien la idea de fer grans masses de pedra i cultura per modernitzar, a la seua manera, Ciutat Vella. I, enmig de Velluters, prendran cos una escola d'arts plàstiques i disseny, un institut de biologia cel·lular, un conservatori professional de música, un centre de discapacitats i un taller ocupacional, i una residència per a la tercera edat.

Tot enorme, tot amb una estètica pròpia del centre penitenciari de Picassent, que té tant a veure amb l'arquitectura de Velluters com un ou amb una castanya. Ni als mateixos polítics els acaba de convèncer el disseny que ells han aprovat, però el projecte no s'atura i es preveu que finalitze l'any 2002.

Aquest impuls constructor arranca l'any 1992, quan es va aprovar el Pla Especial de Protecció i Reforma Interior (PEPRI) per al barri de Velluters. La Generalitat va signar amb l'ajuntament un conveni d'intervenció al centre històric pel qual les dues institucions es repartien les àrees d'actuació sobre Velluters. Al 1995 la Comissió de Comunitats Europees aprova el Programa Operatiu Urbà per a l'estat espanyol, que afecta la rehabilitació d'aquesta zona. No seria, però, fins el 1999, quan les expropia-

A l'esquerra, un toxicòman revisa diners i subjecta paper de plata i una mistera per preparar un xino d'heroina (una dosi inhalada). A la dreta, un solar ple de runa sobre el qual es construirà aviat. L'última imatge de Velluters es d'una de les prostitutes veteranes que encara hi queden.

cions d'immobles, la contractació de projectes d'enderrocament i l'adquisició física dels immobles es posaria realment en marxa. Es preveu una intervenció de la construcció privada, però les obres de reestructuració del barri corresponen a execucions públiques. L'operació global sobre la zona arriba als 13.000 milions de pessetes. L'administració preveu que els centres acadèmics facen arribar 2.500 estudiants al barri. Aquestes grans estructures s'acompanyen de la construcció de més de cent nous habitatges... i amb la destrucció de la majoria de les velles. És a dir, es crea un nou Velluters que no té res a veure amb l'anterior. Mentre això s'enllesteix, molts veïns afectats han estat desplaçats per l'administració cap a altres zones de València on predominen els habitatges socials.

La majoria de veïns –el 97% viuen per sota del salari mínim interprofessional– han acceptat els diners de l'expropiació (dos, tres milions de pessetes per una vivenda tan vella com vells són molts dels expropiats) i han fugit, eludint el compromís que els ofereix la Generalitat de tornar a instal·lar-los en futurs nous pisos del barri. No obstant això, molts dels habitatges arrasats per les obres es trobaven deshabitats –el 52% dels pisos del barri no tenen ocupant– i servien de recer per a joves *okupes*, famílies sense cap recurs, o ionquis que vivien en comuna.

Essencialment, l'oposició socialista municipal es mostra d'acord amb aquest

pla de rehabilitació del PP. “No es pot rehabilitar sense enderrocar”, indica Rafael Rubio. “Certament –continua– els grans centres educatius projectats no aportaran vida al barri més enllà de la vesprada, però, per a potenciar-la, entrarà la inversió privada a través dels comerços, que hauran d'instal·lar-se en els baixos dels edificis construïts”. El nou comerç s'imposarà sobre les restes de l'actual comerç artesanal, el qual, previsiblement, desapareixerà totalment amb la reforma. Cal suposar que la dinamització diürna del barri allunyarà traficants i ionquis residuals de la zona durant les hores de sol. Quant a les prostitutes, “les que queden, haurien d'exercir la seua feina en pisos o cases, no al carrer”, vaticina Rubio. Respecte a la resta de veïnat... incògnita.

Un OVNI al centre històric. Perquè, segons Rafael Ramírez, portaveu de l'associació veïnal El Palleter, “com que la majoria dels nostres veïns han agafat els diners de l'expropiació i no pensen tornar, el barri ara es troba més desballestat que mai”. Almenys 200 persones que fins avui es refugiaven en cases miserables de la zona amb el propietari real absent es quedaran al carrer quan la reestructuració urbanística passe per damunt d'aquestes cases.

Unes 500 persones poden haver deixat ja el barri forçades per les expropiacions. “Com que no s'ha pressionat adequadament els propietaris perquè rehabiliten les seues cases –apunta Denis

Tsaousoglou, de la junta de l'associació de veïns La Boatella– i el 60% de les cases del barri es troben en un estat lamentable, és fàcil construir el barri de nova planta que prefereixen els polítics”. “I això fomentarà l'especulació”, afegeix. Ja apareixen, de fet, compradors que adquireixen pisos ruïnosa a baix preu amb la intenció de revendre'ls quan la zona es trobe totalment urbanitzada. “Hem facilitat a les autoritats la ubicació de famílies que necessitaven ajuda social urgent, i tan sols ha servit perquè la policia les desallotge i allunye els fills dels pares”, explica.

“La pretensió política –continua Tsaousoglou– és desfer la trama humana al mateix temps que la urbanística, dismantellar la idiosincràsia del barri i substituir el centre històric per un centre nou: els centres d'estudis projectats seran com un OVNI enmig de Ciutat Vella”. Segons els càlculs de l'associació La Boatella, la concentració d'estudiants col·lapsarà la zona de cotxes, i, encara que estan construint-se aparcaments, no seran suficients per a aquesta pluja de públic. “En un barri on hi ha tantes afeccions de salut per toxicomanies i problemes d'edat avançada, no hi ha cap centre de salut perquè l'administració considera que la densitat de població és insuficient”, diu Denis Tsaousoglou. “En canvi –insisteix– fins ara li ha vingut bé concentrar ací els toxicòmans de bona part de València”.

L'associació de la qual ell forma part ha denunciat el Pla de Reforma de Ve-

lluters davant del Tribunal Superior de Justícia perquè, al seu parer, vulnera la Llei de Patrimoni, la qual tutela especialment els béns d'interès cultural (almenys vuit construccions de les moltes enderrocades eren edificis protegits). La fiscalia va obrir diligències d'investigació penal, però el pla és una piconadora: el seu conjunt final tirarà a terra 150 edificis, crearà 13 places i 10 carrers i

ampliarà 28 vies d'un barri que tot ell ha estat considerat, paradoxalment, bé d'interès cultural. "I és que resulta més fàcil arrasar que construir amb voluntat de respectar l'essència", es lamenta Tsauosoglou. Ell, com molts veïns, vol que el pla s'ature, i que els polítics accepten que les ajudes europees eren per a un pla destinat a rehabilitar el barri sense destrossar-ne la seua idiosincràsia.

Altres veïns del barri, cansats de peticions i de lluita, només demanen que, d'una manera o altra, s'acabe una urbanització infinita i esgotadora.

I enmig de tot, però fora de tot, les ionquis i les putes es mouen entre les misèries de la metamorfosi com fantasmes d'un castell en ruïnes.

Joan M. Oleague

Els relleus del Raval de Barcelona

La reforma urbanística del districte de Ciutat Vella de Barcelona volia eliminar la misèria física dels seus barris. Les diferents accions executades, però, no han aconseguit evitar que, sobretot al barri del Raval, revifi la prostitució i la decadència que fa anys van fer de la zona el barri xino.

Ciutat Vella, que inclou els barris del Raval, el Barri Gòtic, el Centre Antic i la Barceloneta, ha viscut en els últims setze anys una transformació urbanística impulsada pel Pla Especial de Reforma Interior de Ciutat Vella de 1984, que ha estat diferent segons el barri i ha tingut conseqüències urbanístiques i socials també diverses.

Mentre que al Barri Gòtic, per les seves característiques arquitectòniques, s'han fet petites actuacions que anaven millorant a poc a poc la zona, al Raval i al Centre Antic s'han combinat aquestes petites actuacions amb d'altres de molt més complexes que intenten *esponjar* el barri, és a dir, reduir-ne la densitat. A la Barceloneta, en canvi, els esforços fins ara s'han concentrat en la façana marítima i han incidit menys en la xarxa urbana i en la qualitat dels habitatges.

Dels quatre barris del districte, el Raval és, possiblement, el que ha experimentat uns canvis més forts, tant pel que fa a l'urbanisme com pel que fa al

revifament de la prostitució i l'augment de la delinqüència.

Xino, districte V, Raval. El que actualment es coneix com el Raval s'havia conegut abans com barri xino –tot i que el "xino estricte" n'era només una part– i com a districte cinquè. A grans trets, està delimitat per les Rambles, el carrer Pelai, el Paral·lel i les rondes de Sant Pau i de Sant Antoni. Històricament, com en moltes ciutats amb port marítim, el barri xino va esdevenir el prostíbul de la ciutat. Les prostitutes, però, feien vida al barri i allà hi trobaven els serveis que necessitaven i el suport del veïnat.

El president de l'Associació de Veïns del Raval, Pep Garcia, ho recorda així: "Les prostitutes treballaven al Raval, però feien vida al Raval. Aquí s'hi compraven el menjar, la roba i tothom els tenia un gran respecte. També hi havia uns delinqüents autòctons que eren absolutament respectuosos amb els veïns i mai se li acudia, a cap lladregot, furtar en una botiga del barri".

Segons explica Carles Abelló, responsable de l'oficina del Departament de Benestar Social a Ciutat Vella, "en aquell temps moltes dones del barri feien de mares adoptives dels nens de les prostitutes i s'encarregaven, gairebé, de la seva educació". Després, al Raval, va aparèixer la primera guarderia, que és oberta les vint-i-quatre hores del dia,

precisament per l'existència de la prostitució.

L'any 1984 s'iniciaren els treballs de reforma urbanística del barri amb el Pla Especial de Reforma Interior (PERI) de Ciutat Vella, que després es completaria amb l'Àrea de Rehabilitació Integral (ARI). Segons explicava Pasqual Maragall, en aquell moment alcalde de Barcelona, les reformes pretenien eliminar del barri "la misèria física".

Al contrari que al Barri Gòtic, on la reforma va consistir en l'habilitació de carrers per a vianants i petites actuacions que incidien a poc a poc en els carrers adjacents, al Raval es va optar per esponjar el barri, és a dir, obrir una sèrie de grans espais amb l'enderrocament dels edificis existents.

L'Associació d'Amics en Defensa del Raval critica aquest esponjament com un tipus de reforma obsoleta. Segons diu l'arquitecte Hubertus Pöppinghaus, membre d'aquesta associació, "és un concepte d'intervenció pròpia dels anys vint, en què surt una arquitectura higienitzadora que dona molta importància a la sanitat i que es basa en un escàs respecte al patrimoni i una fe cega en les propietats de l'arquitectura moderna".

La primera d'aquestes actuacions va ser la construcció del MACBA (Museu d'Art Contemporani de Barcelona), que, en opinió de Pöppinghaus, és una mostra de bona arquitectura, però demostra el